

ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ: ΠΟΣΟ ΔΟΚΙΜΟΣ ΕΙΝΑΙΟ ΟΡΟΣ ΑΛΥΤΡΩΤΙΣΜΟΣ;

ΑΘΗΝΑ ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΗ

Η Αθηνά Σκουλαρίκη είναι ιστορική κοινωνιολόγος, ερευνήτρια στο Κέντρο Μελέτης Μειονοτικών Ομάδων.

Η συζήτηση για το Μακεδονικό στην Ελλάδα τους τελευταίους μήνες περιστράφηκε γύρω από ένα επιχείρημα που ουδέποτε δεν είχε τονιστεί με τέτοια έμφαση στο παρελθόν: τον αλυτρωτισμό. Ο όρος αυτός έγινε αποδεκτός χωρίς αντιρρήσεις από όλους τους πολιτικούς χώρους, χωρίς ποτέ κανείς από όσους παρενέβαιναν στο δημόσιο διάλογο να χρειαστεί να τον αιτιολογήσει. Τι σημαίνει όμως αλυτρωτισμός; Σύμφωνα με τον ορισμό της έννοιας, ο αλυτρωτισμός παραπέμπει σε μία «εθνικιστική πολιτικοκοινωνική κίνηση που επιδιώκει την απελευ-

θέρωση υπόδουλων ομοεθνών».¹ Ας εξετάσουμε λοιπόν κατά πόσο η χρήση του όρου αυτού ανταποκρίνεται στα όσα διακηρύσσει και διεκδικεί η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.

Αναμφίβολα, η μακεδονική εθνική ιδεολογία έχει δομηθεί με βάση την παραδοχή ότι η ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας αποτελούσε ιστορικά έναν ενιαίο γεωγραφικά χώρο, ο οποίος διαμελίστηκε το 1913 με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου μεταξύ των εθνών-κρατών της εποχής. Σε σχέση με τον πληθυσμό, ο μακεδονικός εθνικισμός επι-

χειρεί να προσεταιριστεί το σύνολο των σλαβόφωνων χριστιανών της περιοχής, προβάλλοντας στο παρελθόν την μακεδονική ταυτότητα που συγκροτήθηκε σταδιακά μέσα από τις εθνικές και πολιτικές συγκρούσεις του 19ου και 20ού αιώνα. Ο μακεδονικός λαός θεωρείται ότι είχε κοινή γλώσσα και πολιτισμό καθώς και ιδιαίτερη ταυτότητα. Η αντίληψη αυτή είναι προφανώς εξίσου ουσιοκρατική με την αντίστοιχη ελληνική που θεωρεί ότι στη Μακεδονία υπήρχε εθνική συνέχεια από την αρχαιότητα έως σήμερα και ότι η εθνική συνείδηση προϋπήρχε των εθνικών κινημάτων του 19ου αιώνα. Και οι δύο εθνικές αφηγήσεις είναι εξίσου επιλεκτικές (όπως λιγότερο ή περισσότερο είναι όλες οι εθνικές αφηγήσεις), εφόσον αγνοούν τον κατακερματισμό των εθνοτικών ομάδων πριν τα εθνικά κράτη, την εθνογλωσσική πολυπλοκότητα της περιοχής και το γεγονός ότι η ταυτότητα στην προνεωτερική εποχή ήταν θρησκευτική και εθνοτική, δηλαδή τοπικά προσδιορισμένη στα όρια της κοινότητας καταγωγής, και όχι εθνική.²

Μία ή πολλές Μακεδονίες;

Απέναντι στο ζήτημα της γεωγραφικής έκτασης της Μακεδονίας, οι ελληνικές θέσεις είναι αντιφατικές και μεταβαλλόμενες ανάλογα με τη συγκυρία. Το ελληνικό κράτος, που απέσπασε το νότιο και μεγαλύτερο μέρος των μακεδονικών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αποδέχεται τα γεωγραφικά όρια της λεγόμενης μείζωνος Μακεδονίας, και το διαμοιρασμό του 1913. Η απεικόνιση της ενιαίας γεωγραφικής Μακεδονίας είναι άλλωστε αποδεκτή από την Ελλάδα, όπως φαίνεται και από τον χάρτη που παρατίθεται στην πρόσφατη επίσημη καταχώρηση με τίτλο «What's in a name?», η οποία δημοσιεύτηκε σε διεθνή έντυπα για να προβληθούν τα ελληνικά επιχειρήματα στο θέμα του ονόματος.³

Ως τη δεκαετία του 1990, γινόταν επίσημη χρήση των όρων Γιουγκοσλαβική Μακεδονία και Βουλγαρική Μακεδονία, ενώ το 1983 το ελληνικό ΥΠΕΞ είχε ενημερώσει τους πρεσβευτές ότι η Ελλάδα δεν θα είχε αντίρρηση για το όνομα Σλαβομακεδονία και Σλαβομακεδόνες.⁴ Στις αρχές του 1992, ο τότε υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς είχε γράψει στους ευρωπαίους ομολόγους του: «η γεωγραφική περιοχή της Μακεδονίας εκτείνεται διά μέσου τεσσάρων συνόρων. Στην Ελλάδα (51%), στη Βουλγαρία (9,5%), στην Αλβανία (0,5%), και στη Γιουγκοσλαβία (39%)».⁵

Ο ίδιος ωστόσο, λίγες μόνο μέρες αργότερα, ενθάρρυνε και συντόνισε τη διοργάνωση του πρώτου μεγάλου συλλαλητηρίου στη Θεσσαλονίκη με κεντρικό σύνθημα: «Η Μακεδονία είναι ελληνική».⁶ Το σύνθημα αυτό, προς αποφυγή παρεξηγήσεων, διατυπώθηκε αργότερα ως εξής: «Η Μακεδονία είναι μία και είναι ελληνική». Ο Σαμαράς προώθησε τότε την άποψη ότι η Ελλάδα δεν δέχεται ούτε το όνομα Μακεδονία, ούτε παράγωγα, δηλαδή σύνθετη ονομασία: τη θέση αυτή υιοθέτησαν τα

περισσότερα στελέχη της ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, καθώς και το Συμβούλιο των πολιτικών αρχηγών τον Απρίλιο του 1992, με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε στο γνωστό διπλωματικό αδιέξοδο.

Στο δημόσιο λόγο επικράτησε έτσι για πολλά χρόνια η αντίληψη ότι μόνο η Ελλάδα δικαιούται τη χρήση του όρου Μακεδονία. Την άποψη αυτή υποστήριξε και η Ακαδημία Αθηνών, αντλώντας επιχειρήματα από την αρχαιότητα και όχι από την πρόσφατη ιστορία, κατά την οποία διαμορφώθηκαν οι εθνικές ταυτότητες στην περιοχή. Ακόμα όμως και το επιχείρημα περί των ορίων της αρχαίας Μακεδονίας φαίνεται ότι πάσχει, καθώς ο Κ. Παπαρρηγόπουλος το 1885 αρνήθηκε να το επικυρώσει, όταν του ζητήθηκε από τον υπουργό Εξωτερικών, γράφοντας μάλιστα ρητά: «*Τα όρια λοιπόν τα οποία οι Βούλγαροι αποδίδουν εις την Μακεδονίαν είναι ουδέν άλλο ή τα όρια της του Φιλίππου Μακεδονίας*».⁷

Ο Παπαρρηγόπουλος διευκρινίζει στη συνέχεια: «*Εάν γράφοντες προς το Υπουργείον διηρέσαμεν την Μακεδονίαν εις τρία τμήματα, επράξαμεν τούτο διά να ορίσωμεν πού αυτής ουδεμίαν έχομεν ελπίδα επιτυχίας, πού αναμφισβήτως πλεονεκτούμεν και πού ανταγωνιζόμεθα προς τους Βουλγάρους μετά τινος πιθανότητος ότι θέλομεν κατισχύσει, αν όχι καθ' ολοκληρίαν, τουλάχιστον εφ' ικανόν μέρος*». Ο λόγος βεβαίως δεν ήταν άλλος από τη σύνθεση του πληθυσμού, την ύπαρξη ή όχι ελληνοφώνων χριστιανών και το κατά πόσον επικρατούσαν οι πατριαρχικοί έναντι των εξαρχικών μεταξύ των σλαβοφώνων. Στο τμήμα της Μακεδονίας που ενσωμάτωσε η Ελλάδα το 1912-13, ο μισός πληθυσμός μεταξύ των χριστιανών (πριν τις ανταλλαγές και την εγκατάσταση των προσφύγων) ήταν σλαβόφωνοι Μακεδόνες.⁸ Προκειμένου να ομογενοποιήσει τον πληθυσμό στις Νέες Χώρες, το ελληνικό κράτος κατέφυγε σε μέτρα αφομοίωσης και κατά καιρούς σκληρής καταστολής της σλαβοφωνίας.⁹

Η ένταση των εθνικών ανταγωνισμών και συγκρούσεων στη Μακεδονία τον 19ο και 20ό αιώνα, η καχυποψία απέναντι στο ντόπιο σλαβόφωνο πληθυσμό, η βουλγαρική κατοχή στον Α΄ και το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι θέσεις της Κομιντέρν για αυτονομία και μη αναγνώριση μειονοτικών δικαιωμάτων από το ΚΚΕ στους Σλαβομακεδόνες, και τελικά η σύνδεση του Εμφυλίου πολέμου με το μακεδονικό ζήτημα τροφοδότησαν την ανασφάλεια του ελληνικού κράτους σχετικά με την εθνική κυριαρχία στη Μακεδονία. Η μειονοτική διάσταση του ζητήματος ήταν αυτή που πάνω από όλα ανησυχούσε τις ελληνικές κυβερνήσεις και όχι ο «σφετερισμός» του αρχαίου ελληνικού ονόματος, που αποτελούσε ένα καθαρά δημαγωγικό επιχείρημα για εσωτερική κατανάλωση.¹⁰

Η Δημοκρατία της Μακεδονίας διατύπωνε και διατυπώνει συστηματικά αίτημα αναγνώρισης μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα. Επικαλείται τόσο το σημαντικό ποσοστό σλαβοφώνων στην ελληνική Μακεδονία όσο και τις διαμαρτυρίες των Σλαβομακεδόνων πολιτικών

προσφύγων του Εμφυλίου που δεν έχουν δικαίωμα επαναπατρισμού και δημεύτηκαν οι περιουσίες τους. Στο γειτονικό κράτος το ζήτημα δεν τίθεται συνεπώς μόνο με όρους ιστορίας και αρχαίας καταγωγής, αλλά με όρους προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η διεκδίκηση αυτή δεν μπορεί όμως να χαρακτηριστεί αλυτρωτική, στο μέτρο που δεν διεκδικεί αλλαγή συνόρων.

Ο Στόγιαν Αντόφ, πρόεδρος της Βουλής το 1991, είχε συνοψίσει το αίτημα της χώρας του ως εξής: «Δεν έχουμε καμιά εδαφική βλέψη έναντι της Ελλάδας. Πιστεύουμε όμως ότι στην Ελλάδα ζουν “συμπατριώτες” μας, Έλληνες πολίτες. Πιστεύουμε ότι θα πρέπει να είναι νομιμόφρονες πολίτες. Θα πρέπει όμως να έχουν το δικαίωμα να μιλούν ελεύθερα τη γλώσσα τους, να διατηρούν τις παραδόσεις, τα λαϊκά ήθη και έθιμά τους».¹¹ Το αίτημα αυτό είναι απολύτως εναρμονισμένο με την σύγχρονη αντίληψη περί μειονοτικής προστασίας στην ΕΕ και γι' αυτό βρίσκει διεθνή ανταπόκριση.

Αντίθετα, η Ελλάδα αρνείται να αναγνωρίσει εθνικές μειονότητες, παρά μόνο τη θρησκευτική (μουσουλμανική) της Θράκης, ενώ αρνείται και σε συλλόγους πολιτών το δικαίωμα να χρησιμοποιούν εθνικά ονόματα, με αποτέλεσμα να έχει επανειλημμένα καταδικαστεί από το Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου. Αρνείται τέλος την αναγνώριση μειονοτικών δικαιωμάτων και στους πολίτες εκείνους που οργανωμένα διεκδικούν μειονοτικό καθεστώς, μέσω του κόμματος των εθνικά Μακεδόνων της Ελλάδας (όπως αυτοπροσδιορίζονται), το Ουράνιο Τόξο/Vinozito.

Μακεδονισμός, αλυτρωτισμός, ιμπεριαλισμός;

Συνδέονται, όμως, οι μειονοτικές διεκδικήσεις της γειτονικής χώρας με τάσεις αλυτρωτισμού; Ας το εξετάσουμε. Η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών εξέδωσε πρόσφατα ένα τόμο με τίτλο: *Μακεδονισμός. Ο ιμπεριαλισμός των Σκοπίων* (εκδόσεις Έφεσος - ΕΜΣ, 2007). Ο τόμος, υπό τη διεύθυνση του καθηγητή του ΑΠΘ Ι. Κολιόπουλου, περιέχει άρθρα Ελλήνων επιστημόνων (Ι. Μιχαηλίδη, Στ. Μαυρογένη και Βλ. Βλασίδη), οι οποίοι συμμετείχαν σε ανάλογο ερευνητικό πρόγραμμα με τίτλο: «Αλυτρωτικός Ιμπεριαλισμός των Σκοπίων 1943-2006: Επίσημα κρατικά ντοκουμέντα των Σκοπίων». Είναι προφανές από τους τίτλους ακόμη ότι οι συντελεστές συνδέουν τη μακεδονική εθνική ιδεολογία με τον αλυτρωτισμό και τον ιμπεριαλισμό. Οι όροι αυτοί ανακυκλώθηκαν στη συνέχεια στον ελληνικό δημόσιο λόγο και επικράτησαν ως αυτονόητοι.

Ο στόχος του προγράμματος, σύμφωνα με τον Ι. Κολιόπουλο, ήταν διττός: πρώτον να απαντήσει στις «έξωθεν επιβουλές κατά της ανεξαρτησίας και της ασφάλειας της χώρας, ιδίως κατά της Μακεδονίας» και δεύτερον να αντιπαραβάλει μια εθνική εκδοχή της ιστορίας σε αυτή των «'αποδομητών' του εθνικού κράτους», οι οποίοι έχοντας επιβάλει μια «ιδεολογική τρομοκρα-

τία», στοχεύουν στην «υπονόμευση και η αποδυνάμωση της εθνικής ιστορίας» και κατά συνέπεια στην «υπονόμευση της εθνικής αυτογνωσίας και της εθνικής ταυτότητας εν τέλει».¹² Άλλωστε η ΕΜΣ, όπως ρητά αναφέρει ο Ι. Κολιόπουλος, κράτησε πάντα ψηλά τη «σημαία της απειλούμενης πατρίδας».¹³ Το πρόταγμα αυτό, της υπεράσπισης των επίσημων κρατικών θέσεων για το Μακεδονικό ζήτημα και της εθνικά στρατευμένης ιστοριογραφίας, απέχει εξ ορισμού βεβαίως από κάθε πρόθεση επιστημονικής αποστασιοποίησης και αξιολογικής ουδετερότητας.

Η συνωμοσιολογική αντίληψη της ιστορίας και η απαξίωση της εθνικής υπόστασης και ταυτότητας του (σλαβο)μακεδονικού λαού είναι εμφανής στον πρόλογο του προέδρου της ΕΜΣ Ν. Μέρτζου, ο οποίος δηλώνει για το πρόγραμμα πως «αφετηρία έχει την πεποίθηση ότι το λεγόμενο 'Μακεδονικό Ζήτημα' αποτελεί ανέκαθεν αμιγώς πολιτικό ζήτημα, το οποίο, με την κατά περίπτωση χρήση ή και πλαστογράφηση της Ιστορίας, κατασκεύασαν, κατά περιόδους, ισχυρά ξένα πολιτικά κέντρα με αμιγώς πολιτικό στόχο: τον, μέσω 'αχυρανθρώπων', έλεγχο του γεωστρατηγικού χώρου της Μακεδονίας».¹⁴

Το πρώτο άρθρο που πραγματεύεται αναλυτικά το θέμα είναι αυτό του Ιάκωβου Μιχαηλίδη, επίκουρου καθηγητή στο ΑΠΘ, ο οποίος σημειώνει ότι «Σκοπός της παρούσας έκδοσης είναι η ανάδειξη της αλυτρωτικής πολιτικής που η FYROM ακολούθησε και συνεχίζει να ακολουθεί έναντι της Ελλάδας κατά παράβαση μάλιστα της Ενδιάμεσης Συμφωνίας [...]»,¹⁵ επιβεβαιώνοντας ότι ο τόμος υπηρετεί ανοιχτά την ελληνική εξωτερική πολιτική και έχει προπαγανδιστική στόχευση.

Ο Ι. Μιχαηλίδης ξεκινάει από μια «βασική παραδοχή»: θεωρεί τον αλυτρωτισμό ως δομικό χαρακτηριστικό του γειτονικού κράτους, υποστηρίζοντας «πως τόσο η σύσταση όσο και η ανάπτυξη ακόμη και η ίδια η μακροήμερευση της FYROM στηρίζονται κατά πολύ στις αλυτρωτικές βλέψεις της εναντίον της Ελλάδας και πως τυχόν διακοπή των βλέψεων αυτών θα καθιστούσε προβληματική ακόμη και την ίδια την επιβίωσή της».¹⁶ Η θέση αυτή, μπορεί να συζητηθεί ως προς το πρώτο σκέλος της, δεν τεκμηριώνεται όμως ως προς το δεύτερο.

Το κείμενο του Ι. Μιχαηλίδη, που αναλύει διαχρονικά τη θεωρία περί ενιαίας Μακεδονίας και τις μειονοτικές διεκδικήσεις του γειτονικού κράτους, είναι βεβαίως συγκροτημένο και εμπεριστατωμένο.¹⁷ Παρουσιάζει όμως, μονομερώς την εξέλιξη των κρατικών θέσεων στη Σοσιαλιστική και μετέπειτα ανεξάρτητη Δημοκρατία της Μακεδονίας, χωρίς να τις εντάσσει στο ιστορικό τους πλαίσιο, χωρίς να αναφέρεται στη στάση της Ελλάδας και την αντιπαράθεση για το ζήτημα των πολιτικών προσφύγων του Εμφυλίου στον ΟΗΕ¹⁸ και κυρίως, χωρίς να αναφέρεται καθόλου στο ζήτημα του σλαβόφωνου πληθυσμού της Ελλάδας και στην αντιμετώπισή του από το ελληνικό κράτος, παρά μόνο μέσα από τις καταγγελίες

της γιουγκοσλαβικής πλευράς που χαρακτηρίζονται ως αλυτρωτικές.

Όμως το βασικό πρόβλημα του τόμου στο σύνολό του, μαζί με τα φωτογραφικά τεκμήρια που παραθέτει, είναι ότι χαρακτηρίζει ως αλυτρωτισμό κάθε έκφραση του μακεδονικού εθνικού λόγου που συνδέει τους σύγχρονους με τους αρχαίους Μακεδόνες ή που αναφέρεται στην παρουσία σλαβοφώνων Μακεδόνων στην περιοχή της σημερινής ελληνικής Μακεδονίας. Έτσι, όλες οι εκδηλώσεις του μακεδονικού εθνικισμού, όπως κείμενα ή δηλώσεις περί ιστορικής συνέχειας, εθνικιστική προπαγάνδα που αμφισβητεί τη σχέση των νέων Ελλήνων με τους αρχαίους Μακεδόνες, επιχειρήματα περί κοινής μακεδονικής ταυτότητας στην οθωμανική περίοδο, διεκδικήσεις αναγνώρισης μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα, αλλά και απλά λαογραφικά κείμενα για χωριά που σήμερα ανήκουν στην ελληνική επικράτεια, χαρακτηρίζονται ως αλυτρωτισμός, παρά το ότι σπανίως έως ποτέ δεν συνδέονται με εδαφικές διεκδικήσεις. Η αναφορά στην ιδρυτική διακήρυξη της ΑΣΝΟΜ του 1944 για την ένωση του μακεδονικού λαού και την ενοποίηση της Μακεδονίας σε ένα κράτος, αλλά και οι αντίστοιχες δηλώσεις της δεκαετίας του '40 εντάσσονταν στην επιδίωξη της κομμουνιστικής Βαλκανικής Ομοσπονδίας και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύουν σήμερα –ακόμη περισσότερο μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας και την αλλαγή του Συντάγματος το 2001.

Για να συνοψίσουμε: πράγματι ιδρυτικός μύθος του μακεδονικού κράτους είναι η θεωρία της ενιαίας Μακεδονίας, πράγματι η εθνικιστική ρητορική είναι κυρίαρχη τα τελευταία χρόνια (λόγω της μη αναγνώρισης από την Ελλάδα, του ανταγωνισμού με τον ελληνικό εθνικισμό και της κρίσης με την αλβανική κοινότητα) και πράγματι, οι διαδοχικές κυβερνήσεις εκφράζουν μειονοτικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας. Εφόσον όμως δεν υπάρχει εδαφική διεκδίκηση, δεν τίθεται θέμα αλυτρωτισμού. Η δε χρήση του όρου ιμπεριαλισμός είναι εντελώς καταχρηστική αναφορικά με ένα μικρό κράτος χωρίς στρατιωτική υποδομή που δεν ασκεί επεκτατική πολιτική.

Ο αλυτρωτισμός στο δημόσιο λόγο

Και οι δύο όροι εισήχθησαν για να δώσουν έμφαση στην υποτιθέμενη απειλή που αντιμετωπίζει η Ελλάδα από το γειτονικό κράτος, καθώς στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον τα ζητήματα ασφάλειας αποτελούν προτεραιότητα. Μέσω αυτών επιχειρείται βεβαίως ανεπιτυχώς να ανατραπεί η εικόνα του συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ των δύο χωρών, καθώς η Ελλάδα εμφανίζεται απειλούμενη. Μια τέτοια αντίληψη ανταποκρίνεται στο στερεότυπο της εθνικής συρρίκνωσης και της περικύκλωσης του ελληνισμού από εχθρικά έθνη, δεν πείθει όμως με ορθολογικά επιχειρήματα.

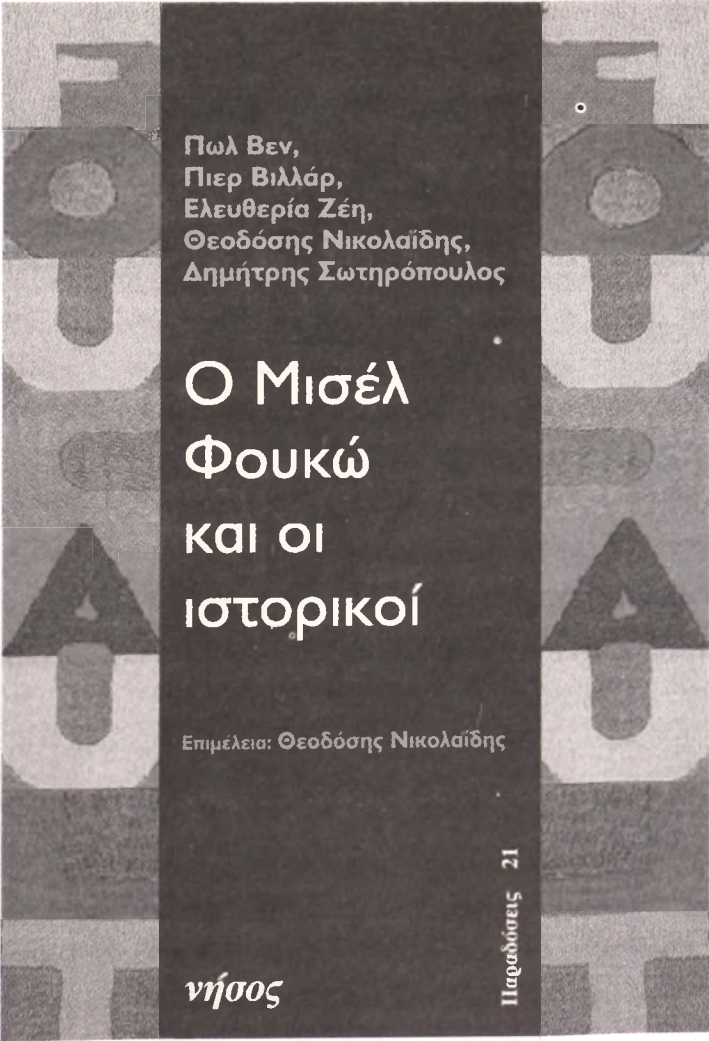
Η διάχυση αυτών των όρων και η αναπαραγωγή τους στο δημόσιο λόγο αυξάνει τη συναισθηματική φόρτιση σε σχέση με τη διαπραγμάτευση για το όνομα και δικαιώνει την πολιτική της κρίσης και του βέτο. Η αριστερά, που έχει εύλογα μια παράδοση καταδίκης αλυτρωτικών και ιμπεριαλιστικών πολιτικών, αποδέχτηκε άκριτα το πλαίσιο ερμηνείας που πρότεινε το ελληνικό κράτος και συντάχθηκε στη δίκη προθέσεων κατά του γειτονικού κράτους, λόγω και της πρόσδεσής του στο άρμα της αμερικανικής πολιτικής. Οι όροι της δημόσιας συζήτησης, οι υψηλοί καταγγελτικοί τόνοι, η ολική επαναφορά της ρητορικής των αρχών της δεκαετίας του '90 με τους ίδιους πρωταγωνιστές στα τηλεοπτικά πάνελ –παρά τη διαφορά στο διά ταύτα της προτεινόμενης ονομασίας– δεν υπόσχονται παρά τη διαιώνιση της κρίσης με επίκεντρο, όπως διαφαίνεται, την άρνηση αποδοχής των όρων μακεδονικό έθνος και μακεδονική γλώσσα, ακόμα και σε περίπτωση συμφωνίας για σύνθετη ονομασία του κράτους.

Η ένταση του εθνικιστικού λόγου και η κρίση στις διμερείς σχέσεις δεν προσφέρουν το κατάλληλο πλαίσιο για συνεννόηση και επίλυση του ζητήματος, ενώ ανατροφοδοτούν και στις δύο κοινωνίες την εθνική αντιπαλότητα και την αρνητική εικόνα του Άλλου. Μετά από δύο δεκαετίες, έχει εμπεδωθεί εκατέρωθεν η καχυποψία, αν όχι και η εχθρική προδιάθεση μεταξύ των δύο χωρών. Ας αναρωτηθούμε τι είναι πιο επικίνδυνο: η «αλυτρωτική» ρητορική που δεν έχει αντικειμενική βάση, ή η διαιώνιση της σύγκρουσης που στρέφει το γειτονικό λαό κατά της Ελλάδας και ισχυροποιεί τις εθνικιστικές πολιτικές δυνάμεις στη γειτονική χώρα;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Λήμμα «Αλυτρωτισμός», στο *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη (ΑΠΘ), Θεσσαλονίκη, 2007.
- 2 Η ταύτιση με ένα σύνολο πληθυσμού που απλώνεται σε μια διευρυμένη εθνική επικράτεια είναι φαινόμενο της νεωτερικότητας και προϋποθέτει την ομογενοποίηση του πληθυσμού μέσω του εθνικού συστήματος εκπαίδευσης, της διάδοσης μιας ενιαίας υψηλής κουλτούρας και της αφομοίωσης των μειονοτικών ομάδων. Βλ. B. Anderson, *Φανταστικές κοινότητες. Στοιχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Νεφέλη, Αθήνα 1997 και E. Gellner, *Έθνη και εθνικισμός*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1992.
- 3 Η καταχώρηση φέρει την υπογραφή του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού / World Council for Hellenes Abroad (www.sae.gr). Ο χάρτης απεικονίζει σύμφωνα με τη λεζάντα τη «Γεωγραφική περιοχή της Μακεδονίας» και διαχωρίζει χρωματικά τα κομμάτια της Μακεδονίας που αντιστοιχούν στην Ελλάδα, στη Βουλγαρία, στη FYROM και στην Αλβανία που δεν την κατονομάζει.
- 4 Βλ. το σχετικό έγγραφο στο Θ. Σκυλακάκης, *Στο όνομα της Μακεδονίας*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1995, σ. 24-29.

- 5 Α. Σαμαράς, υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, επιστολή προς τους Υπουργούς Εξωτερικών των χωρών-μελών της Ε.Ε., Αθήνα, 17 Ιανουαρίου 1992, παρατίθεται στο: Γ. Βαληνάκης, Σ. Ντάλης (επιμ.), *Το ζήτημα των Σκοπίων. Επίσημα κείμενα 1990-1996*, ΕΛΙΑΜΕΠ-Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1996, σ. 72.
- 6 Α. Skoulariki, *Au nom de la nation. Le discours public en Grèce sur la question macédonienne et le rôle des médias (1991-1995)*, διδακτορική διατριβή, Université Panthéon-Assas (Paris II), 2005.
- 7 Κ. Παπαρρηγόπουλος, Επιστολή προς τον Υπουργόν επί των Εξωτερικών Λ. Κοντόσταυλον, 3 Ιανουαρίου 1885, δημοσιεύτηκε από τον Ιό, «Ο Παπαρρηγόπουλος απαντά στον κ. Παπαθεμελή», *Ελευθεροτυπία*, 24 Φεβρουαρίου 2001.
- 8 Βλ. Λ. Εμπειρίκος και Α. Σκουλαρίκη, «Ο αλυτρωτισμός των Σκοπίων ή η αποσιωπημένη μειονοτική διάσταση του Μακεδονικού», *Αυγή*, «Ενθέματα», Κυριακή 20 Απριλίου 2008· Σπ. Καράβας, «Οι εθνογραφικές περιπέτειες του “ελληνισμού” (1876-1878)», *Τα Ιστορικά*, α' μέρος: τ. 19, τχ. 36, Ιουν. 2002, σ. 23-74, β' μέρος: τ. 20, τχ. 38, Ιουν. 2003· Τ. Κωστόπουλος, «Ετερογλωσσία και αφομοιωτικοί σχεδιασμοί: η περίπτωση της ελληνικής Μακεδονίας μετά την απελευθέρωση (1912-1913)», *Τα Ιστορικά*, τ. 19, τχ. 36, Ιουν. 2002, σ. 75-128.
- 9 Βλ. Τ. Κωστόπουλος, *Η Απαγορευμένη Γλώσσα. Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία*, Μαύρη Λίστα, Αθήνα 2000.
- 10 Βλ. Λ. Εμπειρίκος και Α. Σκουλαρίκη, *ό.π.*
- 11 Ο Ιός, *Ελευθεροτυπία*, 8 Σεπτεμβρίου 1991.
- 12 Ι. Κολιόπουλος, «Η ΕΜΣ και το επιστημονικό έργο της», Εισήγηση στην παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος «Αλυτρωτικός Ιμπεριαλισμός των Σκοπίων 1943-2006: Επίσημα κρατικά ντοκουμέντα των Σκοπίων», Θεσσαλονίκη, 28 Ιανουαρίου 2007. Βλ. <http://www.ems.gr/ereynitika.php?id=10>.
- 13 Ι. Κολιόπουλος, «Η ΕΜΣ και το επιστημονικό έργο της», στο Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, *Μακεδονισμός. Ο ιμπεριαλισμός των Σκοπίων*, Έφεσος-ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 15.
- 14 Ν. Μέρτζος, «Πρόλογος», στο ΕΜΣ, *Μακεδονισμός*, *ό.π.*, σ. 12.
- 15 Ι. Μιχαηλίδης, «Αλυτρωτισμός και πολιτική. Επίσημα κρατικά ντοκουμέντα της FYROM 1944-2006», στο ΕΜΣ, *Μακεδονισμός*, *ό.π.*, σ. 17.
- 16 Στο ίδιο.
- 17 Αναφέρει όμως ότι το όνομα της περιοχής προ του 1940 ήταν Vardarska Banovina, χωρίς να επισημαίνει ότι αυτή η ονομασία αποδόθηκε το 1929 παράλληλα με την απάλειψη όλων των εθνικών ονομάτων όλων των επαρχιών της πρώτης Γιουγκοσλαβίας. Οι επαρχίες ονομάστηκαν σύμφωνα με τους κυριότερους ποταμούς τους. Η Σερβία ονομάστηκε Moravska Banovina, η Κροατία Savska Banovina κλπ. Το επιχείρημα αυτό ανακυκλώνεται στα ελληνικά ΜΜΕ και προβλήθηκε και από άμβωνος από τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο ως απόδειξη ότι η περιοχή δεν ονομαζόταν Μακεδονία προ του τιτοϊκού καθεστώτος. Τα διοικητικά ονόματα βεβαίως υπηρετούν τις κρατικές πολιτικές και δεν έχουν σχέση με τη χρήση του ονόματος από τους πληθυσμούς μιας περιοχής. Το ίδιο ισχύει και για ανακριβείς καταγγελίες απέναντι στην Ελλάδα ότι χρησιμοποιεί το όνομα Μακεδονία μόνο από το 1988 επειδή τότε άλλαξε το όνομα της περιφέρειας από Βορείου Ελλάδος σε Μακεδονίας-Θράκης.
- 18 Βλ. Ε. Λαγάνη, *Το «παιδομάζωμα» και οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις 1949-1953. Μια κριτική προσέγγιση*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1996.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Αν ο ιστορικός δεν απαλλαγεί από το σύνδρομο της προφάνειας, ποτέ δεν θα γίνει καλός ιστορικός, όπως κι ο φιλόσοφος δεν θα γίνει καλός φιλόσοφος αν δεν δει τα ιστορικά *a priori* της γνώσης.

Ο Μισέλ Φουκώ έκανε και τα δύο, πράγμα που είχε μια διπλή συνέπεια: να αναδιαταχθεί το περιεχόμενο που ως τότε είχαν οι λέξεις «φιλοσοφία» και «ιστορία» και να μας προσφέρει μια χιουμοριστική, ειρωνική ιστορία.

Ο ανά χείρας τόμος είναι μια συμβολή στην μελέτη αυτής της κοπερνίκειας επανάστασης.

εκδόσεις νήσος
Κεντρική διάθεση: Σαρρή 14, Αθήνα, τηλ. 210 3250058
Βιβλιοπωλείο: Πεσμαζόγλου 5 (Στοά του Βιβλίου)

www.nissos.gr